

 Anyagtudomány és Technológia Tanszék

Ötvözetek leromlási folyamatai 2.

Kúszás Korrózió

Anyagszerkezettan és anyagvizsgálat
BMEGEMTBGA1

1

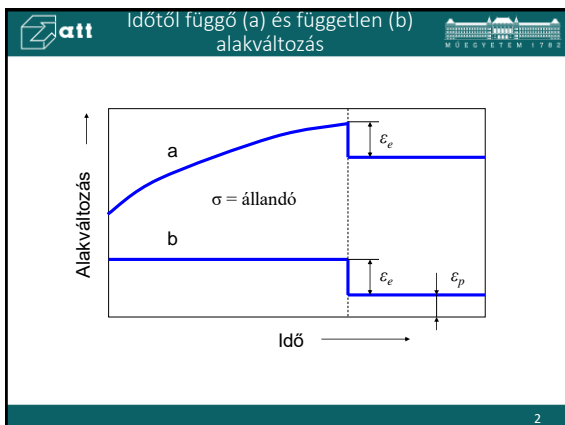

2

 Kúszás

- **Kúszás (tartósfolyás):** állandó terhelés hatására növekszik az anyag alakváltozása.
- **Kúszáshatár:** az a feszültség, amely végtelenül hosszú idő alatt sem okoz az előírtnál nagyobb alakváltozást. ($\sigma_{T0,2}$)
- **Tartamszilárdság:** az a feszültség, amely t idő alatt előírt ϵ_t alakváltozást hoz létre. (pl. $\sigma_{0,2/10^3}$)
- A kúszás tipikusan nagy hőmérsékleten lejátszódó jelenség $T > 0,4 T_{olv.}$
- **Mérnöki alkalmazás:** gázturbina üzemi hőmérséklete 1300°C , az utasszállító repülőgép leszállás nélkül átrepüli az óceánt.

3

3

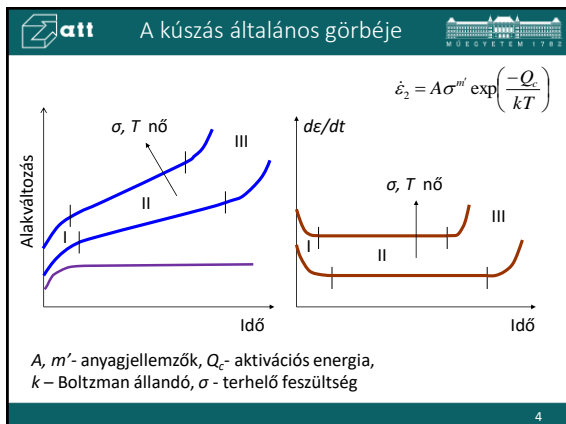

4

---

att A kúszási görbe három szakasza

I. Elsődleges kúszás
 Az alakváltozási sebesség az idővel és az alakváltozással csökken. A diszlokáció sűrűség nő, a diszlokációs cellaméret csökken az idővel és az alakváltozással.

II. Másodlagos kúszás (állandósult állapot)
 A keményedési és a megújulási folyamatok egyensúlyban vannak.

III. Harmadlagos kúszás
 Rekrisztallizáció, a második fázisú részecskék durvulása kezdődik, az üregek és repedések kialakulása indul be.

5

5

---

att Kúszási mechanizmusok

A kúszási folyamat megvalósulásában a feszültségtől és a hőmérséklettől függő különböző anyagszerkezeti folyamatok vesznek részt.

- A diszlokációs csúszás
- Diffúzió okozta alakváltozás
- Megújulás (diszlokációk mászása)

6

6

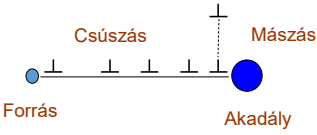

---

att Diszlokáció csúszás és mászás együttes hatása

A képlékeny alakváltozás keményedést okoz.
 Diszlokáció hálózat jön létre.
 A keményedés és a megújulás (mászás) együttesen megy végbe.

7

7

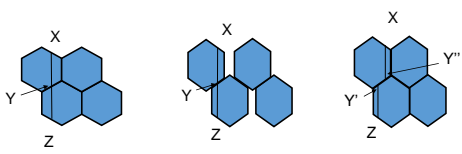

---

att Ponthibák diffúziója

Ponthibák rendezett áramlása a szemcsehatárok mentén fejt ki a hatását.
 A szemcsén belül alakváltozást, a határokon üregeket eredményez.
 A szemcse határmenti elcsúszása csökkenti az üregeket.

8

8

---

att Kúszásnak ellenálló anyagok tervezése

A kúszás általános egyenlete

$$\dot{\epsilon}_i = A_i D_i \left(\frac{\sigma}{G}\right)^{m'} \left(\frac{\sigma \Omega}{kT}\right) \left(\frac{b}{d}\right)^{n'}$$

A_i, m', n' – anyagjellemző paraméterek, *D_i* – diffúziós tényező
G – csúsztató rugalmassági modulusz, *Ω* – atomtérfogat,
k – Boltzman állandó, *b* – Burgers vektor abszolútértéke,
d – szemcseméret, *T* – hőmérséklet

Kúszási ellenállás növelhető (T = állandó) :

- Diffúziós tényező csökkentésével → nagy olvadáspontú anyagok alkalmazása;
- Csúsztató rugalmassági modulusz növelésével;
- Szemcseméret növelésével → egykristály alkalmazása;
- Második fázisú kiválások létrehozásával;

9

9

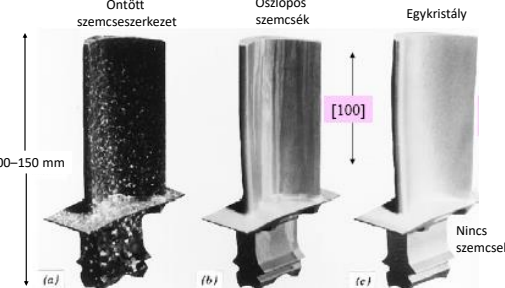

---

att Turbinalapát gyártása

Öntött szemcseszerkezet   Oszlopos szemcsék   Egykristály

~100–150 mm

Szemcseméret ~1–2 mm   Irányított kristályosodás   Nincs szemcsehatár

10

10

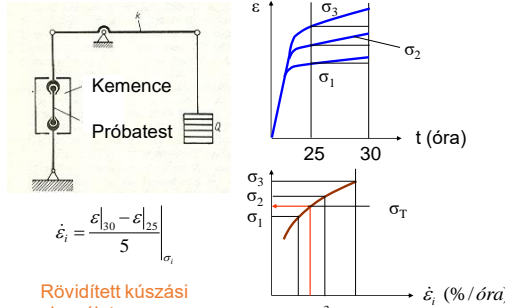

---

att Kúszási vizsgálatok

Kemence   Próbatest

$$\dot{\epsilon}_i = \frac{\epsilon|_{30} - \epsilon|_{25}}{5 \sigma_i}$$

Rövidített kúszási vizsgálat

11

11

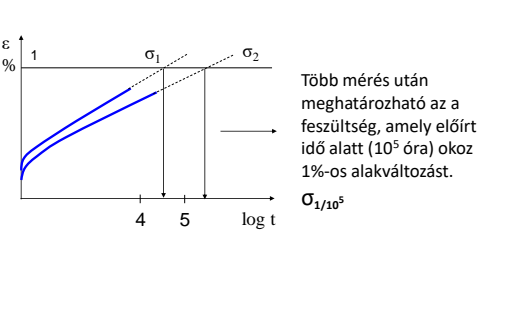

---

att Extrapoláció az állandósult szakaszból

Több mérés után meghatározható az a feszültség, amely előírt idő alatt (10^5 óra) okoz 1%-os alakváltozást.

$\sigma_{1/10^5}$

12

12

---

att Larsen - Miller eljárás

$\dot{\epsilon} = A\sigma^m \exp\left(\frac{-Q_c}{RT}\right)$

log σ

mestergörbe

Mérési adat	L-M extrapoláció
500 °C 1000 óra	450 °C, t= 39000 óra
	550 °C, t= 40 óra
	600 °C, t= 2.3 óra
	650 °C, t= 0.01 óra

$T_1(\log t_1 + C) = T_2(\log t_2 + C) = P$

σ_p/σ_u

$T_u, t_u, \sigma_u \rightarrow \epsilon \leftarrow T_p, t_p, \sigma_u \text{ LMP}(\sigma_u)$

$\leftarrow T_p, t_p, \sigma_p \text{ LMP}(\sigma_p)$

$T_p = T_u + \max. 50^\circ C$

13

13

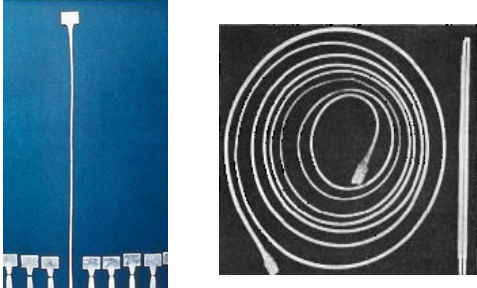

---

att Szuperképlékeny alakváltozás

14

14

---

att A szuperképlékenység feltételei

A szuperképlékenység jelensége fellép, ha a szemcsenagyság kisebb, mint **10 μm** , az alakváltozási sebesség a **10^{-5} – $10^{-1}/\text{s}$** intervallumba esik, és a hőmérséklet nagyobb mint **0,5 T_m** , ahol T_m az adott anyag olvadáspontja Kelvinben.

A szuperképlékeny alakváltozásra jellemző, hogy a folyási feszültség alacsony, és az anyag nagymértékű egyenletes alakváltozásra képes. Emiatt alkatrészek gyártására jól használható.

15

15

---

att A szuperképlékenység mechanikai jellemzői

A szuperképlékeny anyag egyik legfontosabb mechanikai jellemzője a nagy alakváltozási sebesség érzékenység.

$$\sigma = k\dot{\epsilon}^m$$

Ha az anyag szuperképlékenységre hajlamos, akkor a sebességkitevő $m > 0.5$. Legtöbb szuperképlékeny anyagnál a sebességkitevő 0.4-0.8 közé esik. Minél nagyobb az m értéke annál inkább ellenáll az anyag a lokális instabilitás fellépésének, és ennek következtében nagymértékű egyenletes megnyúlás jön létre.

16

16

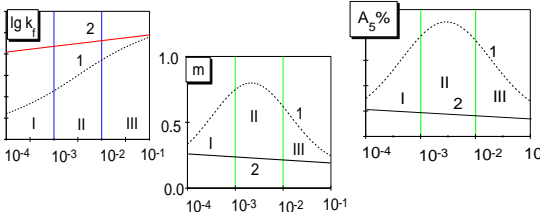

---

att Finomszemcsés (1) és durvaszemcsés (2) anyag mechanikai tulajdonságai

az alakváltozási sebesség függvényében

17

17

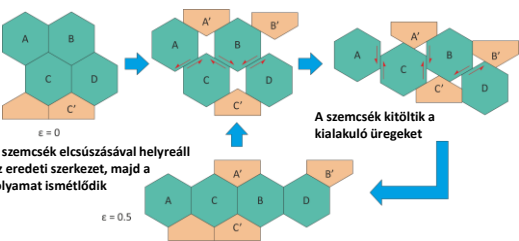

---

att Szuperképlékeny folyás

Szemcsehatármenti elcsúszás

$\epsilon = 0$
A szemcsék elcsúszásával helyreáll az eredeti szerkezet, majd a folyamat ismétlődik

$\epsilon = 0.5$
A szemcsék kitéltik a kialakuló üregeket

18

18

---

att Előnyök-1

Kis szerszámozási költség
Egyszerű, öntött szerszámok alkalmazásával jelentősen csökkenteni lehet a szerszámozás költségét.

Nagy panelek
Nagyméretű, bonyolult geometriájú panelek előállítására 3000mm x 2000mm x 600mm méretig.

Utólagos alakítás
Szuperképlékeny alakítás után az anyag visszanyeri a szobahőmérsékletre jellemző tulajdonságait, és lehetőség van viszonylag nagymértékű befejező alakító műveletek végzésére.

Kiváló felületi minőség
Bizonyos eljárásoknál a panelfelületek nem érintkeznek a szerszámmal, emiatt jó felületi minőség érhető el (gáznyomás alkalmazása).

22

22

---

att Előnyök-2

- Nincs visszarugózás
- Nincs maradó feszültség – emiatt a szerelés sokkal egyszerűbb
- Hosszú szerszám élettartam
- Az elemek számának csökkentése – egy panel több elem feladatát valósítja meg
- Súlycsökkentés – nagyszilárdságú anyag alkalmazásával, a szerkezeti elemek összevonásával
- Jó felületi minőség (Lüders vonalak, szerszámnyomok megszűnése)
- Pontos szerszámozás – jó illeszkedés
- Gyakorlatilag megszűnnek a karcok
- A hagyományos alakításhoz képest bonyolultabb geometriájú alkatrészek előállítására.

23

23

---

att Vasút

Ablak panel   Mozdony panel   Ülések

24

24

---

att Autó

Ajtó panel Hűtő borítás

Hátsó sárvédő Karosszéria elemek

25

25

att Repülőgép

Szárnyvég elemek Csomagtároló ajtó

Burkoló elem Hőre lágyuló kompozit elem

26

26

att Építészet

Földalatti panelek Sarokelemek

Dekoratív borítások

27

27

att Tervezés MŰEGYTEM 1782

Kerékpárváz

28

28

---

att Fogalmak MŰEGYTEM 1782

- Az időtől függő és független alakváltozás
- Kúszáshatár, tartamszilárdság
- A kúszási görbe és szakaszai
- A kúszás anyagszerkezeti mechanizmusai
- A kúszási ellenállás növelésének módjai
- Rövidített kúszási vizsgálat
- A szuperképlékenység fogalma és feltételei.
- A szuperképlékenység mechanizmusa
- Szuperképlékeny anyagok feldolgozása
- A szuperképlékeny alakító eljárások előnyei

29

29

---

att Korrózió MŰEGYTEM 1782

IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry)
A korrózió valamely anyagnak (fémnek, kerámiának, polimernek) a környezetével való irreverzibilis határfelületi reakciója (kölcsonhatása), melynek eredményeképpen vagy az anyag fogy el fokozatosan, vagy a környezet valamely alkotórésze épül be az anyagba.

MSZ EN ISO 8044:2003
A korrózió a fém és környezete közötti fizikai-kémiai kölcsönhatás, amelynek következtében a fém tulajdonságai megváltoznak, és gyakran bekövetkezik a fém, a környezet, illetve az ezekből álló műszaki rendszer funkcionális jellemzőinek a romlása.

A szerkezeti anyag és a környezet közötti kölcsönhatás szerint megkülönböztetünk: **elektrokémiai** és **kémiai** korróziót.

30

30

---

att A korrózió alaptípusai

- Elektrokémiai korrózió
- Kémiai korrózió

• Mindkét esetben egy anódos oxidáció és egy katódos redukció történik:

- elektrokémiai korróziónál térben elkülönülten
- kémiai korróziónál egy helyen

31

31

---

att Elektrokémiai korrózió

- Elektrokémiai korrózió játszódik le, amikor a fém egy ion-vezető közeggel, általában vizes elektrolittal kerül kapcsolatba, melyben a fémionok oldódni képesek. Az alapfolyamat minden esetben legalább egy anódos oxidáció és egy katódos redukció.

Katódos redukció:

- hidrogénionok töltésvesztése
 $2\text{H}^+ + 2\text{e}^- \rightarrow \text{H}_2$
- vízbontás
 $2\text{H}_2\text{O} + 2\text{e}^- \rightarrow 2\text{OH}^- + \text{H}_2$
- vízben oldott oxigén redukciója, amely:
  - savas közegben (pH<7)
 $\text{O}_2 + 4\text{H}^+ + 4\text{e}^- = 2\text{H}_2\text{O}$
  - semleges és lúgos közegben (pH≥7)
 $\text{O}_2 + 2\text{H}_2\text{O} + 4\text{e}^- \leftrightarrow 4\text{OH}^-$

Anódos oxidáció:

- $\text{Me} \rightarrow \text{Me}^{2+} + 2\text{e}^-$

32

32

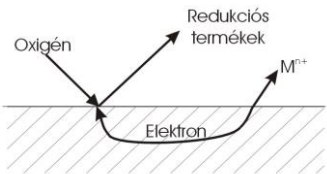

---

att Elektrokémiai korrózió

Az oxidációs és redukciós folyamat térben elválasztva, egymástól bizonyos távolságban játszódik le, helyi galváncella létrehozásával.

33

33

---

att Standardpotenciál MŰEGYETEM 1782

- Ha egy fém a saját ionjait tartalmazó oldatba merül, akkor a fémből fémionok lépnek az oldatba, és az oldatból színfém válik ki, egyensúlyi mennyiségben.
- A fém felülete és az oldat között elektromos potenciálkülönbség jön létre.
- Ezt a potenciálkülönbséget a hidrogénelektrodhoz képest adják meg, ez a normál- vagy standardpotenciál.
- Azok a fémek, amelyek több iont bocsátanak vizes oldatba, mint a hidrogén, könnyebben oldódnak, és a hidrogénhez képest negatívabb potenciál lesz a felületükön. Ezeknek negatív a standardpotenciáljuk (pl. Zn).
- Azok a fémek, amelyek kevesebb iont bocsátanak vizes oldatba, mint a hidrogén, nehezebben oldódnak, és a hidrogénhez képest pozitívabb potenciál lesz a felületükön. Ezeknek pozitív a standardpotenciáljuk (pl. Cu).

34

34

---

att Standard hidrogénelektrod MŰEGYETEM 1782

A standard hidrogénelektrod 1 mol/dm³ koncentrációjú oxóniumion (H₃O⁺) oldatba merülő platinalemez. Működés közben az oldatban 0,1 MPa nyomású 25°C-os hidrogéngázt buborékoltatnak keresztül. Az elektrod reakcióiban nem a platina, hanem a hidrogén vesz részt, ezért nevezik hidrogénelektrodnak. A platina szerepe részben az, hogy a hidrogéngázt H-atomok formájában oldja, s így a hidrogén mintegy "fémes" állapotba jutva, részt tud venni az elektrodreakcióban, másrészt a platina adja meg az elektromos csatlakozást. Tehát az elektronleadás - elektronfelvétel a H₂/2H⁺ rendszer között történik a fém/fémion rendszerhez hasonlóan.

A hidrogénelektrodon az alábbi félcella-reakciók játszódhatnak le:

$$\text{H}_2(\text{g}) \rightarrow 2\text{H}^+(\text{aq}) + 2\text{e}^- \quad (\text{elektronleadás, oxidáció})$$

vagy

$$2\text{H}^+(\text{aq}) + 2\text{e}^- \rightarrow \text{H}_2(\text{g}) \quad (\text{elektronfelvétel, redukció})$$

Azt, hogy a fenti két félcella-reakció közül melyik játszódik le, a H-elektroddal összekapcsolt másik elektrod elektronleadó képessége (potenciálja) határozza meg. A hidrogénelektrod standardpotenciálja definíciószerűen 0,00V.

35

35

---

att A réz standardpotenciáljának meghatározása MŰEGYETEM 1782

anode(-) H₂ platinum electrode H⁺(aq) Oxidation H₂(g) → 2H⁺(aq) + 2e⁻

cathode(+) Cu Cu²⁺(aq) Reduction Cu²⁺(aq) + 2e⁻ → Cu(s)

36

36

---

att A galváncella elektromotoros ereje

- $E_{\text{Zn}} = -0,763 \text{ V}$
- $E_{\text{Cu}} = +0,337 \text{ V}$
- $E_{\text{cella}} = E_{\text{Cu}} - E_{\text{Zn}} = 0,337\text{V} - (-0,763\text{V}) = 1,1 \text{ V}$

Minél nagyobb a cella elektromotoros ereje, annál gyorsabban megy végbe az oxidációs/redukciós folyamat.

Elektrokémiai korrózió során tehát a fém felületén egy galváncella jön létre.

40

40

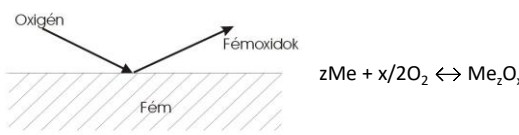

---

att Kémiai korrózió

A kémiai korrózió a fémek és ötvözetek felületén lejátszódó olyan folyamat, ahol a fém oxidációja és a korróziós közeg oxidáló komponensének redukciója egy lépésben, egy helyen megy végbe.

Oxigén

Fémoxidok

Fém

$z\text{Me} + x/2\text{O}_2 \leftrightarrow \text{Me}_2\text{O}_x$

41

41

---

att Kémiai korrózió

- A kémiai korrózióval szemben a különböző ötvözetek érzékenységet, ill. ellenállását a szabadenergia-különbségen kívül elsősorban az szabja meg, hogy a keletkezett vegyület (korróziótermék) képes-e olyan összefüggő, tömör réteget képezni a határfelületen, amely a fémet a külső korrrodáló közegtől mintegy elválasztva, csökkenti az eredő korróziós sebességet.
- Ilyen esetekben a károsodási folyamat előrehaladását a kémiai reakcióban részt vevő elemek korróziós rétegbeni diffúziós sebessége irányítja.
- Az először keletkezett reakciótermékek a változó környezeti feltételek (pl. hőmérséklet-ingadozás) hatására összetételükben és szerkezetükben is megváltozhatnak. Így keletkezik például az acélok revéjének réteges szerkezete.

42

42

---

att A korrózió megjelenési formái

Elektrokémiai korrózió	Kémiai korrózió
<ul style="list-style-type: none"> Egyenletes korrózió Galvánkorrózió Réskorrózió Lyukkorrózió Szemcsehatármenti korrózió Szelektív korrózió Mechanikai igénybevétellel párosuló korrózió (eróziós, ütközési és kavitációs korrózió, berágódásos, vagy súrlódási korrózió) Feszültségi korrózió (beleértve a korróziós kifáradást) 	<ul style="list-style-type: none"> Nagy hőmérsékletű korrózió Sóolvadékokban lejátszódó korrózió Fémolvadék okozta korrózió

43

43

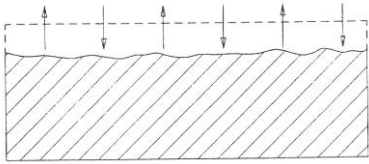

---

att Egyenletes korrózió

Az anódos és katódos részreakciók a felületen vándorló anódos és katódos jellegű területeken váltakozva mennek végbe → egyenletes fogyás

44

44

---

att Egyenletes korrózió

Egyenletes korrózió tárolótartály külső és belső felületein

45

45

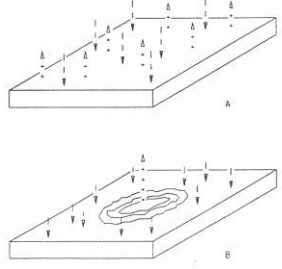

---

att Helyi korrózió

Az anódos és katódos reakciók létrejöttének valószínűsége nem azonos a felület minden pontján.

46

46

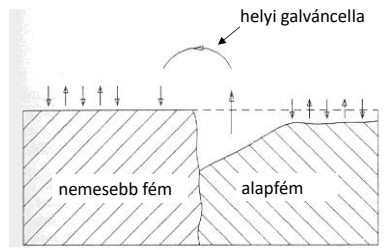

---

att Galvánkorrózió

helyi galvancia

nemesebb fém

alapfém

47

47

---

att Galvánkorrózió

Rozsdamentes acél lemezeket rögzítő horganyzott alátét és csavar galvanizációs károsodása

Különböző anyagminőségek párosítása tárolótartály tetőcsomkon

48

48

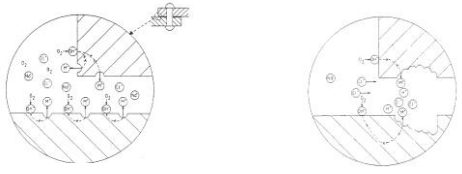

---

att Réskorrózió

anódreakció:
 $M \rightarrow M^+ + e^-$

katódreakció:
 $O_2 + 2H_2O + 4e^- \rightarrow 4OH^-$

A résben lecsökken az oxigénkoncentráció, így a pozitív töltéstöbbletet a jelenlévő Cl^- ionok kompenzálják.

$M^+Cl^- + H_2O \rightarrow MOH \downarrow + H^+Cl^-$

Sósav keletkezik, amely további korróziót generál.

49

49

---

att Szemcsehatármenti korrózió

50

50

---

att Szemcsehatármenti korrózió

- A kristallithatáron lévő, a kristályosodás utolsó részfolyamatában megdermedt, kis olvadáspontú, nagy rácshiba-sűrűségű, a kristallit anyagánál legtöbbször elektropozitívabb szennyeződés (pl. króm-karbid) sok esetben hajlamos elektrokémiai oldódásra, miközben a kristallitok közötti szilárdtest kapcsolat lényegében megszűnik
- Erősen hajlamosak a kristályközi korrózióra a ferrites és ausztenites rozsdamentes acélok
- Védekezés: meg kell akadályozni a karbon szemcsehatár-menti kiválását, pl. Ta, Ti vagy Nb stabilizátorokkal

51

51

 Feszültségi korrózió

Feszültségkorróziós repedések hegesztési varrat környezetében Szénacél, 15 év üzemi idő, gáztalanító

52

52

 A feszültségi korrózió kialakulásának feltételei

- a szerkezeti anyag hajlamossága
- a korróziós közeg, amely ezt a fajta korróziót képes kiváltani
- elegendő nagyságú mechanikai húzófeszültség jelenléte
- elegendő idő (az inkubációs idő akár több hónap is lehet)

53

53

 Feszültségi korrózió

Szénacél lúg hatására bekövetkező szemcsehatármenti korróziója

54

54

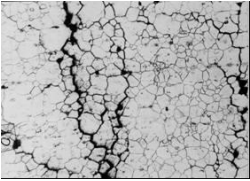

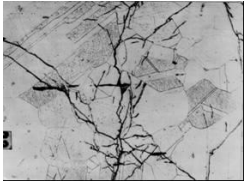

---

att Feszültségi korrózió

Interkristallin repedésterjedés

Transzkristallin repedésterjedés

55

55

---

att Nagy hőmérsékletű korrózió

Hidrogén hatására bekövetkező, nagy hőmérsékletű korrózió
Perlit kiválás és mikrorepedések a szövetszerkezetben (szénacél)

56

56
